

Katarzyna Kasprzak

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Czas wolny dzieci i młodzieży z terenów wiejskich (na przykładzie badań w gminie Cekcyn)

Kategoria czasu wolnego w świetle literatury

Czas wolny jest zjawiskiem towarzyszącym ludzkości niemal od początku jej istnienia. Oczywiście jest, że jego postrzeganie i wykorzystanie zmieniało się wraz z rozwojem gatunku ludzkiego.

Badania nad czasem wolnym prowadzą obecnie przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, między innymi: socjologii, psychologii, pedagogiki, a także medycyny. Mimo, iż umowny podział czasu na czas pracy i czas wolny sięga starożytności, wciąż występują trudności w zdefiniowaniu pojęcia czasu wolnego oraz szybka dezaktualizacja opisów i interpretacji tej kategorii. Według Marii Czerepaniak-Walczak jest to spowodowane otwartością czasu wolnego na zmiany, która wyraża się poprzez łatwe „dostosowywanie się do aktualnych warunków w świecie życia i osobistego potencjału intelektualnego, moralnego oraz fizycznego i materialnego.”¹ W związku z tymi wszystkimi przemianami z biegiem czasu zmieniają się także odpowiedzi na pytania „co składa się na czas wolny?” oraz „czemu służy?”. Warto w tym miejscu podkreślić, iż w wielu kwestiach współcześni autorzy wciąż odwołują się do literatury sprzed lat, a dotyczy to szczególnie definicji oraz aspektów i funkcji czasu wolnego².

¹ M. Czerepaniak-Walczak, *Od próżniaczenia do zniewolenia – w poszukiwaniu dyskursów czasu wolnego*, [w:] E. Marynowicz-Hetka (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki, t.2*, Warszawa 2007, s. 220.

² np. M. Truszkowska-Wojtkowiak, *Fenomen czasu wolnego*, Gdańsk 2012; W. Muszyński (red.), *Małe tęsknoty. Style życia we współczesnym społeczeństwie*, Toruń 2009; J. Daszkowska, R. Pelczar, *Czas wolny: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Stalowa Wola

Najczęściej pojawiającą się w literaturze definicją czasu wolnego jest przyjęta w badaniach UNESCO definicja Joffre'a Dumazediera, który czasem wolnym nazywa „wszelkie zajęcia, którym człowiek oddaje się z własnej woli, np. dla odpoczynku, rozrywki, poszerzenia swych wiadomości, wiedzy lub innego kształcenia (bezinteresownego) lub też dobrowolnego udziału w życiu społecznym, po uwolnieniu się od obowiązków zawodowych, rodzinnych i społecznych”³. Jest to definicja bardzo ogólna i dotyczy w zasadzie osób dorosłych. Na różnice w postrzeganiu pojęć czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych zwraca uwagę Jadwiga Izdebska, według której dzieci mają tego czasu więcej, spędzają go zazwyczaj pod opieką dorosłych i przeważa w nim odpoczynek bierny.⁴ Autorem jednej z definicji czasu wolnego dziecka jest Kazimierz Czajkowski. Autor czasem wolnym dziecka nazywa „okres dnia, który pozostaje do jego wyłącznej dyspozycji po uwzględnieniu czasu przeznaczanego na naukę szkolną, posiłki, sen, odrabianie lekcji, niezbędne zajęcia domowe. Wolny czas dziecka obejmuje także dobrowolnie na siebie przyjęte obowiązki społeczne, na przykład spełnianie jakiejś funkcji w organizacji harcerskiej, pracę w samorządzie szkoły, świetlicy, domu kultury, itp. Czas wolny dziecka to czas, który może być przeznaczony na jego odpoczynek, rozrywkę i zaspokajanie osobistych zainteresowań.”⁵

W rozważaniach o czasie wolnym dzieci i młodzieży można wyróżnić jego trzy główne aspekty: socjologiczny, psychologiczny i pedagogiczny. Aspekt socjologiczny wiąże się z potrzebą przebywania w grupie rówieśniczej i spędzania czasu wolnego z innymi jej członkami. Jednostka może w ten sposób uczyć się współpracy, współistnienia w grupie, co z kolei prowadzi do przyswajania panujących w niej norm i zachowań i ułatwia procesy socjalizacji. Psychologiczny aspekt czasu wolnego dotyczy systematycznego dostarczania dziecku bodźców potrzebnych do prawidłowego rozwoju. Duże znaczenie ma tutaj zabawa i rozrywka, które będąc odprężeniem po trudach nauki i pracy, mają być również źródłem nowych wyzwań, poznania nowych rzeczy oraz rozwoju zainteresowań i pasji. Marek

2009; W. Muszyński (red.), *Cudne manowce: kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie*, Toruń 2008; i inne.

³ Za: M. Orłowska, *Problemy czasu wolnego w pedagogice społecznej*, [w:] S. Kawula (red.) *Pedagogika społeczna*, Toruń 2003, s. 585.

⁴ J. Izdebska, *Czas wolny dzieci miejskich i wiejskich*, [w:] K. Przeclawski (red.), *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*, Warszawa 1978, s. 23.

⁵ K. Czajkowski, *Pozaszkolna praca opiekuńczo-wychowawcza*, Warszawa 1970, s. 18.

Ćwiakowski zwraca uwagę na zależność sposobów spędzania wolnego czasu i osobowości jednostki, które są wzajemnie przez siebie warunkowane⁶.

Trzecim aspektem czasu wolnego jest aspekt pedagogiczny. Dotyczy on wykazywanej przez dzieci inicjatywy w organizowaniu własnego czasu wolnego, na którą to inicjatywę należy im pozwalać. Dorośli często nie zdają sobie bowiem sprawy, że stałe narzucanie dzieciom sposobów spędzania wolnego czasu powoduje narastającą niechęć do przejawiania inicjatywy i aktywności oraz prowadzi do wychowywania typu człowieka „na rozkaz” i „pod warunkiem”⁷.

Poza trzema wspomnianymi aspektami czasu wolnego Roman D. Tauber i Wiesław Siwiński wymieniają jeszcze dwa: aspekt ekonomiczny oraz fizjologiczno-zdrowotny. Pierwszy z nich dotyczy zależności ekonomiki pracy szkolnej i ekonomiki czasu wolnego, która polega na tym, że wystarczająca ilość i dobre wykorzystanie czasu wolnego młodego człowieka sprzyja wydajnemu wykonywaniu obowiązków szkolnych, a dobre zorganizowanie procesu nauczania i czasu w szkole sprawia, że uczniowie mają tego wolnego czasu więcej⁸. W ramach aspektu fizjologiczno-zdrowotnego autorzy wymieniają dwa główne walory czasu wolnego, a mianowicie: „odprężenie psychofizyczne w czasie pozaszkolnym organizmu (...), zabawę i radość wpływające na samopoczucie” oraz „duży zasób świeżego powietrza oraz ruch fizyczny, rozwijający układ mięśniowo-kostny i sprawność fizyczno-ruchową, regulujący właściwą przemianę materii”⁹.

Z opisanymi aspektami czasu wolnego ściśle wiążą się jego funkcje. Wielu autorów wymienia wiele różnych funkcji czasu wolnego. Warto w tym miejscu przyrzeć się dokładnie rozważaniom dwóch z nich – Aleksandra Kamińskiego oraz Bohdana Junga.

A. Kamiński odnosi się w swojej klasyfikacji do potrzeb jednostki i wymienia trzy główne funkcje czasu wolnego: odpoczynek, zabawę i pracę nad sobą. Odpoczynek służy odreagowaniu napięć związanych z tempem życia, a czas odpoczynku zależy między innymi od wieku, płci, miejsca zamieszkania i rodzaju wykonywanych zajęć. Rozrywka/zabawa jest odpoczynkiem czynnym i stanowi odskocznnię od codziennych zadań i obowiązków, pozwala odreagować stres i daje możliwość zaspokojenia własnych

⁶ M. Ćwiakowski, *Problemy społeczne wolnego czasu*, Warszawa 1967, s. 143-144.

⁷ S. Matias, *Problematyka organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży. Podstawy teoretyczne i wskazówki praktyczne*, Warszawa 1980, s. 37.

⁸ R. D. Tauber, W. Siwiński, *Pedagogika czasu wolnego*, Poznań 2002, s. 21.

⁹ Ibidem, s.22.

potrzeb. Trzecia funkcja, którą jest praca nad sobą zakłada rozwój jednostki w danej dziedzinie kultury. Jest to funkcja kreatywna, która pozwala jednostce umiejscowić się w społeczeństwie. Autor zwraca uwagę na fakt, iż między trzema wymienionymi funkcjami powinna zostać zachowana równowaga.¹⁰

Klasyfikacją stanowiącą przeciwagę dla ujęcia funkcji przez A. Kamińskiego jest klasyfikacja B. Junga. Wyróżnia on rodzaje funkcji jakie pełni czas wolny względem:

- jednostki (samorozwój i afirmacja),
- społeczeństwa postrzeganego jako całość (m.in.: funkcje wyznaczające pozycję społeczną jednostki, funkcje pomiaru poziomu i rozwoju społecznego, funkcje socjalizacyjne i integracyjne, funkcje tworzenia nowych wartości społecznych),
- instytucji życia społecznego (rodziny, szkoły, religii i pracy),
- i gospodarki.¹¹

Czas wolny i wszystko co z nim związane podlega nieustannym zmianom. Zmiany te są zależne od wielu czynników, takich jak np. sytuacja polityczna kraju i postęp technologiczny. Dzieci i młodzież zazwyczaj nie są świadomi znaczenia odpowiedniego wykorzystania czasu wolnego, często nie mają też pomysłów na jego spędzanie. Małgorzata Drost zauważa, że w takiej sytuacji „nie ma czasu wolnego – jest <<zabijanie czasu>>, a często po prostu nuda”¹². Autorzy wyróżniają różne style i sposoby czasu wolnego. A. Kamiński zestawił je w pary, wyszczególniając style: domocentryczny i pozadomowy, samotny i niesamotny oraz bierny i czynny¹³. K. Czajkowski, przyjmując za kryterium liczbę uczestników, wymienia trzy podstawowe formy zajęć w wolnym czasie: zespołową, indywidualną i masową¹⁴. Andrzej Janowski, który uważa, że: sposób, w jaki uczeń organizuje sobie czas wolny, wpływa na jego wyniki w nauce¹⁵, do form spędzania wolnego czasu zalicza takie czynności, jak:

¹⁰ Za: M. Orłowska, *Problemy czasu wolnego w pedagogice społecznej*, [w:] S. Kawuła (red.), *Pedagogika społeczna. Dokonania – aktualność – perspektywy. Podręcznik akademicki dla pedagogów*, Toruń 2004, s. 591-592.

¹¹ Za: M. Orłowska, *Problemy czasu wolnego...*, op. cit., s. 592 – 593.

¹² M. Drost, *Czas wolny, czas stracony*, *Życie Szkoły* 2007, nr 4, s. 6.

¹³ D. Lalak, T. Pilch (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999, s. 42.

¹⁴ Za: M. Walczak, *Wychowanie do wolnego czasu*, Zielona Góra 1994, s. 14.

¹⁵ A. Janowski, *Zbieranie i wykorzystywanie informacji o uczniu w klasie*, [w:] K. Kruszewski (red.), *Sztuka nauczania, Czynności nauczyciela*, Warszawa 1992, s. 209.

- „zajęcia pozalekcyjne (koła zainteresowań, świetlica, uroczystości i wycieczki szkolne),
- zajęcia pozaszkolne (udział w organizacjach społecznych), aktywność w sekcjach młodzieżowego domu kultury, klubach, świetlicach środowiskowych,
- członkostwo w organizacji dziecięcej i młodzieżowej, np. harcerstwo,
- udział w zabawach samorodnych w kręgach rówieśniczych,
- zajęcia dowolne w domu rodzinnym (gry i zabawy, spacer, uroczystości rodzinne, odwiedzanie krewnych i znajomych, korzystanie z programów radiowo – telewizyjnych).”¹⁶

Determinanty zachowań wolnoczasowych mogą być różne. Ryszard Winiarski dzieli je na cztery grupy: czynniki biologiczne, psychiczne, społeczno-demograficzne oraz gospodarczo-ekonomiczne.¹⁷ Bardzo istotnym elementem, który różnicuje wybór form spędzania wolnego czasu jest miejsce zamieszkania. Czas wolny osoby mieszkającej na wsi będzie wyglądał nieco inaczej, niż mieszkańca miasta, chociażby ze względu na dostępność w większości miast i miasteczek miejsc takich, jak np. kino, teatr, kluby, restauracje itp. Wciąż również mamy do czynienia z przeświadczeniem, że osoby mieszkające na wsi nie posiadają czasu wolnego, ze względu na pracę w gospodarstwie. Pogląd ten dotyczy także dzieci, które według wielu osób są nadal obciążane ogromną ilością gospodarskich obowiązków. Rzeczywistość okazuje się być jednak inna. Za sprawą postępu technologicznego i urbanizacji wsi, jej mieszkańcy zyskują więcej wolnego czasu i coraz częściej zauważają potrzeby intelektualnego rozwoju młodych ludzi, oferując im nowe formy spędzania tego czasu.

Stan dotychczasowych badań w zakresie czasu wolnego dzieci i młodzieży

Po zapoznaniu się z dostępną literaturą na temat aktualnych badań nad czasem wolnym dzieci i młodzieży okazało się, że badania te dotychczas najczęściej mieszkańców miast i miasteczek. Natomiast wyniki badań traktujące o młodszej części społeczeństw wiejskich pochodzą nawet sprzed 40 lat i są w znacznym stopniu nieaktualne. Jednak nawet badania porównawcze Anny Przeclawskiej z lat 1961-1970 pokazują początki zmian w zakresie czasu wolnego dzieci i młodzieży z terenów wiejskich.

¹⁶ Ibidem, s. 209.

¹⁷ Za: I. Kielbasiewicz-Drozdowska, W. Siwiński (red.), *Teoria i metodyka rekreacji (zagadnienia podstawowe)*, Poznań 2011, s. 20-21.

Na początku badani uczniowie wyższych klas szkoły podstawowej deklarowali poświęcanie całego czasu wolnego na pomoc w domu, w 1970 r. natomiast dysponowali już od 1 do 4 godzin, które mogli przeznaczyć na zajęcia dowolne.¹⁸

Badania M. Nowickiej z 1990 roku wykazały problemy z organizacją czasu wolnego dzieci i młodzieży z terenów wiejskich. Poza pracą wybierano mało zróżnicowane formy spędzania tego czasu tj. oglądanie telewizji, „gra w nogę”, „spacery po wsi i chodzenie po lesie”. Autorka czas wolny badanych osób określiła jako bezcelowy, jałowy i bezbarwny.¹⁹

Jedne z nowszych badań, przeprowadzone w 2011 roku przez Joannę Smykowską wśród uczniów miejskiego i wiejskiego gimnazjum wykazały, że uczniowie posiadają dziennie od 2 do 5 godzin czasu wolnego, który spędzają głównie uprawiając sport, słuchając muzyki i korzystając z komputera. Okazało się także, że z zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych korzysta w większym stopniu młodzież z terenów wiejskich.²⁰

Czas wolny dzieci i młodzieży z terenów wiejskich w świetle wyników badań własnych

Chcąc sprawdzić jak kwestia spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież z terenów wiejskich wygląda obecnie, przeprowadzono badania ankietowe wśród dzieci i młodzieży z gminy Cekcyn. Gmina Cekcyn jest gminą wiejską w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie tucholskim. Należy zaznaczyć, że grunty orne zajmują zaledwie 1/6 powierzchni gminy, więc rolnictwo, wbrew pozorom, nie jest głównym zajęciem większości jej mieszkańców.

Badaniami postanowiono objąć młode osoby, do których skierowana jest oferta Gminy w zakresie spędzania czasu wolnego, a więc dzieci i młodzież w wieku ok. 10-14 lat, czyli uczniów starszych klas szkoły podstawowej oraz gimnazjum. Ponieważ na terenie gminy znajdują trzy szkoły podstawowe – w Zielonce, w Iwcu oraz Cekcynie, gimnazjum natomiast jest tylko jedno i mieści się w Cekcynie, tworząc razem ze Szkołą Podstawową Zespół Szkół, tym samym grupą najbardziej adekwatną

¹⁸ Za: A. Łukawska, *Nauka i czas wolny uczniów szkół podstawowych i średnich*, Kraków 1991, s. 173-174.

¹⁹ M. Nowicka, *Czas wolny dziecka wiejskiego*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1991, nr 3, s. 118-120.

²⁰ Badania zawarte w pracy magisterskiej: J. Smykowska, *Organizacja i sposoby spędzania czasu wolnego przez młodzież w okresie adolescencji (Na przykładzie badań przeprowadzonych wśród uczniów Gimnazjum w Michalu i uczniów Gimnazjum nr 6 w Grudziądzu)*, napisanej pod kierunkiem E. Kubiak – Szyborskiej, Bydgoszcz 2011, s. 56-93.

do przeprowadzenia badań okazali się właśnie uczniowie Zespołu Szkół w Cekcynie.

Respondentami w przeprowadzonych badaniach byli uczniowie V i VI klas szkoły podstawowej (łącznie 59 osób) oraz uczniowie I i II klas gimnazjum (łącznie 69 osób). W sumie 128 osób, w tym 70 dziewcząt i 58 chłopców. Czynniki różnicujące, którymi kierowano się przy analizie wyników badań, to rodzaj szkoły (szkoła podstawowa/gimnazjum) oraz płeć badanych osób, jednak okazało się, że na większość pytań wszyscy ankietowani, niezależnie od płci i rodzaju szkoły odpowiadali podobnie lub niemal identycznie. Badania przeprowadzone zostały z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego oraz techniki ankiety. Kwestionariusz ankiety został stworzony przez autorkę po wcześniejszym sformułowaniu celu badań oraz problemów badawczych.

Pierwsza część pytań ankietowych dotyczyła postrzegania czasu wolnego przez młodych ludzi, oraz tego, ile takiego czasu posiadają. 100% respondentów zadeklarowało, że posiada czas wolny. 68% badanych ma tego czasu od 1 do 3 godzin dziennie, 29% – od 4 do 6 godzin. Przy pytaniu o własną definicję czasu wolnego wśród wszystkich badanych, niezależnie od płci i rodzaju szkoły, w pierwszej piątce znalazły się takie odpowiedzi jak:

- czas, w którym robię to, co chcę/to, co lubię,
- wolne od nauki i szkoły,
- wypoczynek/relaks/zabawa,
- czas dla siebie,
- czas na rozwój zainteresowań.

W związku z nadal spotykanym stereotypem, mówiącym o poświęcaniu całego czasu wolnego na obowiązki domowe, postanowiono zapytać badanych uczniów ile tego czasu rzeczywiście poświęcają. 91% badanych odpowiedziało, że na obowiązki domowe poświęca zaledwie od 1 do 3 godzin dziennie, a obowiązkami tymi są głównie: sprzątanie własnego pokoju, zmywanie naczyń i wynoszenie śmieci. Kilka osób wskazało także opiekę nad młodszym rodzeństwem, a najmniej – zaledwie 5 osób wspomniało o pomocy w gospodarstwie.

Główną część ankiety stanowiły pytania dotyczące sposobów spędzania czasu wolnego przez badane osoby. W jednym z nich uczniowie mieli za zadanie odpowiedzieć jak często podejmują każdą z 12 wymienionych czynności i form spędzania wolnego czasu (nigdy, rzadko, czasami, często, zawsze). Pytanie zadano dwukrotnie z rozróżnieniem na rok szkolny i wakacje. Na podstawie odpowiedzi obliczono rangę każdego z przykłałów. Okazało się, że w czasie roku szkolnego ulubionymi sposobami na spędzanie czasu wolnego wśród uczniów szkoły podstawowej są kolejno:

oglądanie telewizji, korzystanie z internetu, korzystanie z komputera (gry itp.) oraz spotkania ze znajomymi. Gimnazjaliści preferują podobne zajęcia, w nieco innej częstotliwości: spotkania ze znajomymi, korzystanie z komputera (gry itp.), sen oraz korzystanie z internetu. Na dalekich miejscach w obu grupach znalazły się takie czynności i formy jak: uprawianie sportu, czytanie książek, uczestnictwo w kołach zainteresowań, działalność społeczna, czy wyjazdy do kina, teatru itp. Nieco inaczej ułożyła się lista czynności preferowanych w okresie wakacji. Zarówno wśród uczniów szkoły podstawowej, jak i wśród gimnazjalistów na pierwszym miejscu znalazły się spotkania ze znajomymi. Obie grupy częściej uprawiają także sport, wciąż jednak dużo korzystają z komputera i internetu.

W ramach przeprowadzonych badań postanowiono sprawdzić, z kim i w jaki sposób badani uczniowie spędzają swój czas wolny oraz kto w ich opinii ma wpływ na to jakie formy spędzania wolnego czasu wybierają. Okazało się, że respondenci zarówno ze szkoły podstawowej, jak i gimnazjum swój czas wolny spędzają najczęściej z kolegami i koleżankami (69,53% wszystkich badanych), a podczas spotkań najczęściej grają w piłkę (nożną, siatkówkę, koszykówkę), korzystają z internetu i jeżdżą na wycieczki rowerowe. Wśród dziewcząt popularne są także spacer.

Duża część badanych osób chętnie spędza czas z rodziną (głównie z rodzicami i rodzeństwem). Jest to 58,59% wszystkich ankietowanych. Główne formy wybierane w tym czasie to oglądanie telewizji i odwiedzenie innych członków rodziny (po 75% odpowiedzi). Zauważyć można więc, że rodzice nie kreują wśród swoich dzieci wzorców aktywnego spędzania wolnego czasu. Gdy dzieci i młodzież spędzają swój czas wolny samotnie najczęściej: oglądają telewizję (64,84%), korzystają z internetu (64,06%) i grają w gry komputerowe (57,03%). Jak widać – komputer, internet i telewizja „królują” niemal na wszystkich dotychczasowych płaszczyznach. Rodzi się pytanie, jakimi motywami kierują się badani uczniowie wybierając takie sposoby spędzania wolnego czasu? Wypełniając kwestionariusz ankiety respondenci mieli za zadanie z pięciu podanych propozycji wybrać maksymalnie trzy czynniki, które w ich opinii mają wpływ na to, w jaki sposób spędzają oni swój czas wolny. Zebrane dane na ten temat prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Czynniki, które w opinii badanych osób mają wpływ na wybór przez nich form spędzania czasu wolnego

Motywy	DZIEWCZĘTA (L=70)		CHŁOPCY (L=58)		SZKOŁA PODST. (L=59)		GIMNA- ZJUM (L=69)		OGÓLEM (L=128)	
	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
Własne zainteresowania	64	91,43	37	63,79	50	84,75	51	73,91	101	78,91
Rodzice	23	32,86	31	53,45	25	42,37	29	42,03	54	42,19
Znajomi	38	54,29	33	56,90	30	50,85	41	59,42	71	55,47
Aktualna moda na sposób spędzania wolnego czasu	8	11,43	7	12,07	12	20,34	3	4,35	15	11,72
Nauczyciele	1	1,43	4	6,90	1	1,69	4	5,80	5	3,91

Źródło: Opracowanie własne

Jak wynika z danych empirycznych zawartych w powyższej tabeli, na wybór form spędzania czasu wolnego w opinii badanych wpływ mają przede wszystkim własne zainteresowania, znajomi i rodzice. Zaledwie 11,72% badanych stwierdziło, że przy wyborze form spędzania wolnego czasu kieruje się modą, natomiast na wybór 3,91% badanych wpływ mają nauczyciele. Biorąc pod uwagę wiek badanych uczniów można było spodziewać się właśnie takich odpowiedzi. Są oni bowiem w okresie dorastania, gdzie właśnie to, co „ja chcę” i to, co robią znajomi jest najważniejsze.

Ważną częścią przeprowadzonej ankiety były pytania dotyczące korzystania przez badanych uczniów z zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oferowanych przez szkołę, świetlice wiejskie na terenie gminy oraz Gminny Ośrodek Kultury w Cekcynie. Okazuje się, że tylko 48% badanych uczniów korzysta z zajęć w szkole (w tym głównie dziewczęta). Są to głównie zajęcia wyrównawcze z poszczególnych przedmiotów, różne koła zainteresowań, a także „kamertonik”, czyli rodzaj koła muzycznego. Osoby, które nie korzystają z tych zajęć swoje odpowiedzi uzasadniały zazwyczaj bezrefleksyjnymi stwierdzeniami: „bo tak”, „bo mi się nie chce”, „bo mam ciekawsze zajęcia” itp. Inne uzasadnienia dotyczyły głównie problemów z dojazdem do szkoły popołudniami oraz wieczornych powrotów do domu.

Z oferty świetlic wiejskich korzysta zaledwie 28,91% badanych uczniów. Na terenie gminy takich świetlic funkcjonuje 12, najczęściej po jednej w każdym z sołectw. Z założenia są to miejsca, w których dzieci i młodzież mogą rozwijać swoje zainteresowania i spędzać wolny czas. Organizowane są wycieczki rowerowe, zajęcia tematyczne itp. W siedmiu świetlicach na terenie gminy mieszkańcy mogą bezpłatnie skorzystać z internetu. Analizując sprawozdania z działalności świetlic wiejskich odnosi się wrażenie, że mimo braku ograniczeń wiekowych do korzystania z ich oferty, jest ona skierowana głównie do dzieci młodszych, do ok 10-12 roku życia. Badani uczniowie jako powody niekorzystania z tej oferty podają przede wszystkim zbyt dużą odległość świetlicy od domu, brak dojazdu oraz to, że „nie ma tam nic ciekawego”.

Okazuje się, że podobnie rzecz ma się z ofertą Gminnego Ośrodka Kultury w Cekcynie. Dla badanej grupy wiekowej prowadzi się następujące zajęcia: komputerowe, cyrkowe, plastyczne, teatralne oraz manualne. Do czerwca 2012 roku odbywały się także zajęcia aikido, jednak w drugiej połowie roku nie udało się zebrać grupy, aby te zajęcia kontynuować. Poza tym GOK organizuje i współorganizuje większość wydarzeń gminnych, takich jak Cekcyniada (Dni Gminy), Parada Cyrkowa, Dożynki, Noc Świętojańska, finały WOŚP i wiele innych. Jest również organizatorem wielu konkursów, ferii zimowych itp. Uczestnicy zajęć organizowanych przez GOK w Cekcynie są częstymi uczestnikami, a niejednokrotnie także laureatami wielu konkursów gminnych, wojewódzkich i ogólnopolskich.²¹

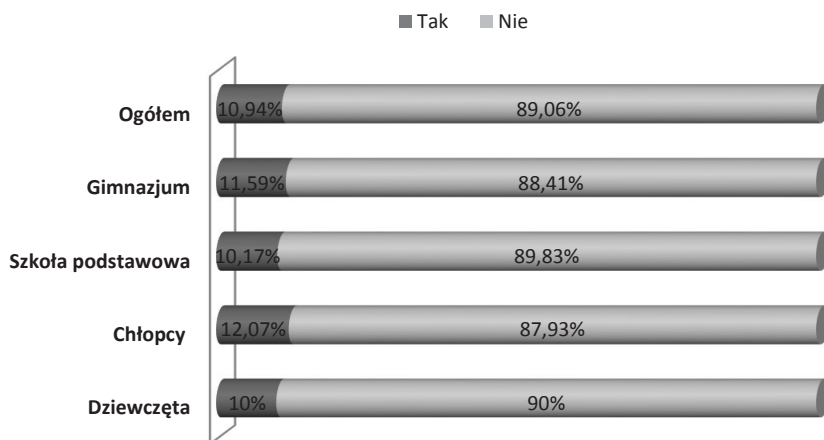
Biorąc pod uwagę tak szeroką ofertę Gminnego Ośrodka Kultury i jego rozbudowaną działalność zapytano badanych uczniów, czy znają skierowaną do nich ofertę oraz czy z niej korzystają. Zdecydowana większość ankietowanych uczniów zna ofertę GOKu, część z tej oferty korzysta, jednak są to głównie dzieci ze szkoły podstawowej. Wśród gimnazjalistów pojawiają się opinie, iż oferta ta jest dla nich nieatrakcyjna. Z rozmów prowadzonych z pracownikami GOK-u, przy okazji gromadzenia dokumentów związanych z działalnością Ośrodka okazało się, że obecna sytuacja wiąże się z wygórowanymi wymaganiami uczniów gimnazjum, którzy domagają się np. bilardu, „piłkarzyków” i organizacji dyskotek. W większości nie są jednak zainteresowani zorganizowaniem dla nich warsztatów czy innych tego typu zajęć. Warto także po raz kolejny zwrócić uwagę na główny problem, który wielu uczniom uniemożliwia lub znacznie utrudnia korzystanie z oferty Gminnego Ośrodka Kultury.

²¹ Sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Kultury w Cekcynie w latach 2010-2012.

Problemem tym jest dojazd do Ośrodka z odległych wsi. Rodzice często nie mogą, lub z jakichś powodów nie chcą wozić dzieci na te zajęcia, natomiast Ośrodek takiego dojazdu nie zapewnia.

W kontekście wcześniej opisanych wyników badań, ciekawe, niepokojące a nawet wręcz smutne wydają się być odpowiedzi respondentów na pytanie, czy chcieliby zmienić coś w swoich sposobach spędzania czasu wolnego. Procentowa prezentacja wyników została przedstawiona na wykresie 1.

Wykres 1. Deklaracje badanych uczniów w sprawie chęci zmiany sposobów spędzania czasu wolnego

Źródło: Opracowanie własne

Z danych empirycznych zawartych w powyższej tabeli wynika, że bardzo niewielu badanych chce zmienić sposoby spędzania swojego czasu wolnego. Warto zwrócić uwagę, że na pytanie negatywnie odpowiedziało aż 88,41% gimnazjalistów, co w odniesieniu do wcześniej wspomnianego niezadowolenia z oferty Gminnego Ośrodka Kultury rodzi pytanie, czy wina małego zainteresowania zajęciami ze strony gimnazjalistów faktycznie leży po stronie GOK-u, czy też to młodzież wykazuje postawę obojętną, albo wręcz przeciwnie – roszczeniową. Jest to bardzo ciekawy temat, który można by podjąć w odrębnych badaniach.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania i analiza ich wyników pozwoliła na ustalenie, że czas wolny jest przez badane osoby rozumiany głównie jako odpoczynek i czas bez obowiązków. Takie rozumienie czasu wolnego jest

zbliżone do wspomnianej na początku koncepcji czasu wolnego K. Czajkowskiego. Porównanie uzyskanych wyników badań z wynikami badań przeprowadzonych w latach 70. ubiegłego wieku, pozwala na sformułowanie wniosku, że dzieci i młodzież z terenów wiejskich dysponują większą ilością czasu wolnego niż pół wieku temu, a to za sprawą rozwijającej się technologii i modernizacji rolnictwa, które powodują, że praca w gospodarstwie jest coraz bardziej sprawna i zajmuje mniej czasu niż kiedyś. Powodem posiadania takiej ilości czasu wolnego przez badane dzieci i młodzież może być również fakt, że Gmina Cekcyn, na terenie której prowadzono badania, nie dysponuje zbyt dużą ilością gruntów rolnych, co powoduje, że udział rolnictwa na tym obszarze jest niewielki. Sugeruje to konieczność przeprowadzenia podobnych badań na obszarze o większej różnorodności prowadzonych gospodarstw.

Przeprowadzone badania wykazały, że główne sposoby spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież to oglądanie telewizji, spotkania ze znajomymi, korzystanie z komputera i internetu. Najbardziej podejmowanymi formami spędzania czasu wolnego są wyjazdy do kina/teatru, uczestnictwo w kołach zainteresowań oraz działalność społeczna. Wpływ na wybór takich form mają, według opinii badanych, głównie trzy czynniki: własne zainteresowania, znajomi i rodzice. Należy zastanowić się, dlaczego tak się dzieje, tym bardziej, że jak wynika z dalszej analizy przeprowadzonych badań Gmina Cekcyn dysponuje szeroką ofertą dotyczącą form spędzania wolnego czasu na terenie gminy. Działające w każdym sołectwie świetlice wiejskie oraz działalność Gminnego Ośrodka Kultury w Cekcynie pozwalają na zagospodarowanie czasu wolnego po szkole, a także w wakacje, często kilka razy w tygodniu. Analiza wyników badań wykazała jednak, że dla starszej części badanych uczniów oferta Gminnego Ośrodka Kultury jest niewystarczająca i nieatrakcyjna. Niestety, stwierdzenia te nie zostały należycie uzasadnione przez badanych, dlatego też bez odpowiedzi pozostaje pytanie czym taki stan rzeczy jest spowodowany. Może być to pretekstem do przeprowadzenia bardziej wnikliwych badań na ten temat.

Autorka ma świadomość ograniczoności uzyskanych wyników i przeprowadzonych wniosków ze względu na zawężony zasięg badań, ale dla potrzeb badanego środowiska wyniki te są cenne i stanowią wskazówkę do dalszych działań Gminy w zakresie oferty dotyczącej czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Bibliografia:

Czajkowski K., *Pozaszkolna praca opiekuńczo-wychowawcza*, Warszawa 1970.

- Czerepaniak-Walczak M., *Od próżniaczenia do zniewolenia – w poszukiwaniu dyskursów czasu wolnego*, [w:] Marynowicz-Hetka E. (red.), *Pedagogika społeczna. Podręcznik akademicki, t.2*, Warszawa 2007.
- Ćwiakowski M., *Problemy społeczne wolnego czasu*, Warszawa 1967.
- Daszkowska J., Pelczar R., *Czas wolny: przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, Stalowa Wola 2009.
- Dąbrowski Z., *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966.
- Drost M., *Czas wolny, czas stracony*, Życie Szkoły 2007, nr 4.
- Izdebska J., *Czas wolny dzieci miejskich i wiejskich*, [w:] Przeclawski K. (red.), *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*, Warszawa 1978.
- Janowski A., *Zbieranie i wykorzystywanie informacji o uczniu w klasie*, [w:] Kruszewski K. (red.), *Sztuka nauczania, Czynności nauczyciela*, Warszawa 1992.
- Kiełbasiewicz-Drozdowska I., Siwiński W. (red.), *Teoria i metodyka rekreacji (zagadnienia podstawowe)*, Poznań 2011.
- Kunicki B. J., *Historia rekreacji*, [w:] R. Winiarski (red.) *Rekreacja i czas wolny: Studia humanistyczne*, Warszawa 2011.
- Lalak D., Pilch T. (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999.
- Łukawska A., *Nauka i czas wolny uczniów szkół podstawowych i średnich*, Kraków 1991.
- Orłowska M., *Problemy czasu wolnego w pedagogice społecznej*, [w:] Kawula S. (red.), *Pedagogika społeczna. Dokonania – aktualność – perspektywy. Podręcznik akademicki dla pedagogów*, Toruń 2004.
- Matias S., *Problematyka organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży. Podstawy teoretyczne i wskazówki praktyczne*, Warszawa 1980.
- Muszyński W.(red.), *Cudne manowce: kultura czasu wolnego we współczesnym społeczeństwie*, Toruń 2008.
- Muszyński W. (red.), *Małe tęsknoty. Style życia we współczesnym społeczeństwie*, Toruń 2009.
- Nowicka M., *Czas wolny dziecka wiejskiego*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 1991, nr 3.
- Pięta J., *Pedagogika czasu wolnego*, Warszawa 2008.
- Smykowska J., *Organizacja i sposoby spędzania czasu wolnego przez młodzież w okresie adolescencji (Na przykładzie badań przeprowadzonych wśród uczniów Gimnazjum w Michalu i uczniów Gimnazjum nr 6 w Grudziądzu)*, praca magisterska napisana pod kierunkiem E. Kubiak – Szymborskiej, Bydgoszcz 2011.
- Sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Kultury w Cekcynie w latach 2010-2012.

- Tauber R. D., Siwiński W., *Pedagogika czasu wolnego*, Poznań 2002.
Truszkowska-Wojtkowiak M., *Fenomen czasu wolnego*, Gdańsk 2012.
Winiarski R. (red.), *Rekreacja i czas wolny: Studia humanistyczne*, Warszawa 2011.
Walczak M., *Wychowanie do wolnego czasu*, Zielona Góra 1994.
-

Free time of children and young people from rural areas

The topic of this article is free time of children and young people from rural areas. The article presents the problem of understanding the concept of free time, its aspects and features. It also presents the results of research conducted by the author, which shows among other things, how much free time young people who live in rural areas have and how they spend it. These results were also compared with the previous results of other authors, which allowed to show some of the similarities and differences that have been shaped over the years.